

ULOGA VEŠTAČENJA U DONOŠENJU ODLUKE O IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTEVU U KRIVIČNOM POSTUPKU

Ivana JOSIFOVIĆ*

Sa opštim društvenim i ekonomskim promenama javio se kao imperativ zahtev za efikasnim suđenjem. Ovaj zahtev je konkretizovan kako unošenjem pojedinačnih odredbi u procesne zakone pa je tako odredbom čl. 14 Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu: *ZKP*, 2021) propisano da je sud dužan da krivični postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogući svaku zloupotrebu prava usmerenu na odugovlačenje postupka, a da je krivični postupak protiv okrivljenog koji je u pritvoru je hitan, a odredbom čl. 10 Zakona o parničnom postupku (u daljem tekstu: *ZPP*, 2023) da stranka ima pravo da sud odluči o njenim zahtevima i predlozima u razumnom roku, te da je sud dužan da postupak sprovede bez odugovlačenja, u skladu sa prethodno određenim vremenskim okvirom za preduzimanje parničnih radnji i sa što manje troškova, tako i posebnim Zakonom o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (2023). Pravo na suđenje u razumnom roku ima svaka stranka u sudskom postupku, što uključuje i izvršni postupak, svaki učesnik po zakonu kojim se uređuje vanparnični postupak, a oštećeni u krivičnom postupku, privatni tužilac i oštećeni kao tužilac samo ako su istakli imovinskopravni zahtev. Kako bi postupanje sudova bilo u skladu sa proklamovanim stavovima, mora se jasno definisati šta znači efikasnost u sudskom, a naročito krivičnom postupku. Efikasno znači kvalitetno i brzo, kumulativno.

Fokus ovog rada će biti pravo lica koje je oštećeno izvršenjem krivičnog dela, odnosno zadovoljenje njegovog prava na pravičnu

* Sudija Višeg suda u Novom Sadu. E-mail: ivana.josifovic@ns.vi.sud.rs.

naknadu štete nastalu izvršenjem krivičnog dela, a u kontekstu prava na efikasnu zaštitu tog prava i suđenje u razumnom roku.

Kada govorimo o zadovoljenju prava tih lica u krivičnom postupku, možemo se kretati samo u okvirima odredaba ZKP-a koji, kako je propisano u čl. 2 st. 1 tač. 11, status "oštećenog" daje licu čije je lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo krivičnim delom. U krivičnom postupku, stranke su okrivljeni i tužilac, dakle oštećeni nije stranka već može biti učesnik u postupku koji ima određena prava. U čl. 50 ZKP-a taksativno su pobrojana prava oštećenog pa između ostalih, za potrebe ovog rada značajna su: pravo da podnese predlog i dokaze za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva i da predloži privremene mere za njegovo obezbeđenje; da ukaže na činjenice i da predlaže dokaze koji su od važnosti za predmet dokazivanja; da angažuje punomoćnika iz reda advokata; da prisustvuje pripremnom ročištu, glavnom pretresu i učestvuje u izvođenju dokaza; da podnese žalbu protiv odluke o troškovima krivičnog postupka i dosuđenom imovinskopravnom zahtevu, a javni tužilac i sud su u obavezi da upoznaju oštećenog sa ovim pravima.

Iako oštećeni nije stranka u krivičnom postupku, pored zadatka suda kome je osnovni cilj da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog dela izrekne krivična sankcija pod uslovima koje propisuje krivični zakon, na osnovu zakonito i pravično sprovedenog postupka, sud bi trebao svojim postupanjem da obuhvati i rešavanje pitanja prava oštećenog. Dugogodišnja praksa je oštećenog u najvećoj meri tretirala kao dokazno sredstvo, odnosno lice koje ima ili bi moglo da ima relevantna saznanja o učiniocu i izvršenju krivičnog dela učinjenog na njegovu štetu. Naglasak je bio na svojstvu svedoka koje oštećeni ima u krivičnom postupku, a njegovo izjašnjenje u pogledu pridruživanja krivičnom gonjenju i postavljanju imovinskopravnog zahteva je u praksi bilo gotovo samo forma koja se konstatuje na zapisniku o glavnom pretresu. Ovo iz razloga što je ubedljivo najveći broj krivičnih dela pred sudom onih koja se gone po službenoj dužnosti od strane javnog tužioca pa izjašnjenje oštećenog da se pridružuje ili ne pridružuje krivičnom gonjenju nema naročit procesnopravni značaj osim u kontekstu eventualnog odmeravanja kazne učiniocu u smislu da li je i u kojoj meri oštećeni izrazio zainteresovanost za njegovo kažnjavanje. S druge strane, izjava o imovinskopravnom zahtevu, iako procesno značajna s obzirom da ukoliko oštećeni isti postavi sud je dužan da o tome donese odluku i propuštanje da se o tome odluči predstavlja povredu postupka,

u praksi se najčešće završava upućivanjem oštećenog na parnicu, čime se formalno ispoštuje obaveza suda.

Uloga krivičnog suda ne sme da se okonča samo na donošenju osuđujućih presuda u odnosu na lica za koja je dokazano da su izvršila krivična dela, već se mora imati na umu da kažnjavanje učinioaca ne utiče samo na učinioaca i društvo u širem smislu, već u najvećoj meri upravo na lica na čiju štetu je to krivično delo izvršeno. Najevidentniji način da se ova svrha postigne ili najkonkretniji je da se oštećenom pruži adekvatna zaštita njegovih prava već u samom krivičnom postupku, te da se ne upućuje na pokretanje novog, sada parničnog postupka kako bi ista ostvarilo. I u dosadašnjoj praksi u najvećoj meri je u krivičnom postupku oštećenom dosuđivan imovinskopravni zahtev kada se isti odnosi na materijnu štetu u onim situacijama kada se radi o takvom krivičnom delu čiji je bitan element utvrđivanje tačne visine pribavljene protivpravne imovinske koristi koja najčešće koincidira sa štetom koju je oštećeni pretrpeo. Nažalost, praksa nas upućuje da se krivični sud ni u takvim situacijama nije odvažio/potrudio da meritorno odluči o zahtevu za dosuđivanjem zakonske zatezne kamate na taj iznos (naravno ako je potraživana) već oštećenog za taj deo imovinskopravnog zahteva uputi na parnicu. O zahtevima za naknadu nematerijalne štete, tek od skoro u praksi postoje primeri, dok se ranije o takvim zahtevima ili nije ni raspravljalo jer nisu ni postavljani u krivičnom postupku ili su rešavani upućivanjem na parnicu.

Da bismo razumeli i pokušali da demistifikujemo odlučivanje o imovinskopravnom zahtevu, valja poći od u praksi najčešće primenjivane odredbe čl. 258 st. 4 ZKP-a kojom je propisano da će sud u presudi kojom okrivljenog oglašava krivim ili rešenju o izricanju mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja, ovlašćenom licu dosuditi imovinskopravni zahtev u celini ili delimično, a za višak uputiti na parnični postupak, a ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za delimično presuđenje, sud će ovlašćeno lice uputiti da imovinskopravni zahtev u celini može da ostvaruje u parničnom postupku. U ovom drugom delu odredbe leži razlog za doskorašnje postupanje krivičnog suda - *ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za delimično presuđenje*. To najčešće ukazuje na pasivno držanje samog oštećenog, njegovog punomoćnika ili/i suda. To najčešće ne znači da podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov, već da se niko od imenovanih učesnika postupka nije bavio ovim pitanjem. Ako je sud u osuđujućoj presudi van razumne sumnje utvrdio da je učinilac izvršenjem predmetnog krivičnog dela povredio ili ugrozio prava

oštećenog lica, kako je moguće zaključiti da podaci postupka ne pružaju pouzdan osnov?

Na prvom mestu valja ukazati da je odlučivanje o imovinskopravnom zahtevu, po svojoj pravnoj prirodi, svojevrsan parnični postupak u okviru krivičnog, te da sud u tom pogledu ima da postupa po pravilima o teretu dokazivanja u skladu sa ZPP-om, odnosno stranka koja tvrdi da ima neko pravo, snosi teret dokazivanja činjenice koja je bitna za nastanak ili ostvarivanje prava. Sud nije ovlašćen da po službenoj dužnosti izvodi dokaze na okolnost osnovanosti imovinskopavnog zahetva. S druge strane, kako je navedeno, u čl. 50 ZKP-a propisana je obaveza suda da oštećenog upozna sa njegovim pravima pa tako i onima vezanim za imovinskopravni zahtev, da može da ga postavi, da može da angažuje punomoćnika, da može da predlaže dokaze i učestvuje u izvođenju tih dokaza. Da to ne bi ostalo samo puko slovo na papiru zapisnika, sud bi trebao da ohrabri oštećenog time što će mu staviti do znanja da je voljan da o istom meritorno i odluči ukoliko ga oštećeni postavi i ukoliko dokaže njegovu osnovanost. U tom smislu, iako je teret dokazivanja u krivičnom postupku na javnom tužiocu, to se odnosi na dokazivanje optužbe, a u ovom svojevrsnom parničnom postupku u okviru krivičnog, teret dokazivanja imovinskopavnog zahteva je na oštećenom. Oštećeni mora biti proaktivan u predlaganju dokaza kojima bi dokazao osnovanost svog potraživanja opredeljenog imovinskopavnim zahtevom. Dokazna sredstva koja oštećeni ima na raspolaganju su njegovo ispitivanje u svojstvu svedoka, pored okolnosti kritičnog događaja i na okolnost pretrpljene štete, materijalne i/ili nematerijalne, ispitivanje drugih svedoka na te okolnosti, dostavljanje relevantne medicinske i druge pisane dokumentacije i veštačenje.

Veštačenja imaju značajnu ulogu u krivičnom postupku kod gotovo svake vrste krivičnih dela, bilo imovinskih, onih protiv života i tela, protiv polnih sloboda, ugleda i časti i drugih. Shodno čl. 113 ZKP-a veštačenje se određuje kada je za utvrđivanje ili ocenu neke činjenice u postupku potrebno stručno znanje, odnosno znanje koje nije pravničke struke jer se ne može odrediti veštačenje radi utvrđivanja ili ocene pravnih pitanja. Kako može da se kaže, sud je veštak za pravo. Za sve ostale druge stručne oblasti za koje sud, po prirodi svoje pravničke profesije, nema potrebna znanja i veštine odrediće veštačenje koje će poveriti ili veštaku pojedincu u manje složenim stvarima ili ustanovi ukoliko predmet veštačenja zahteva multidisciplinarn pristup. Isto kao i kod utvrđivanja relevantnih činjenica koje su odlučne za rešavanje predmeta optužbe, tako je iz ugla oštećenog koji je zainteresovan za ostvarivanje

imovinskopravnog zahteva veštačenje veoma važan i pouzdan, a neretko i neophodan dokaz. Da li je u konkretnom slučaju neophodno izvesti veštačenje kako bi se utvrdila osnovanost imovinskopravnog zahteva, zavisi od prirode štete koja je pretrpljena i da li se ista može utvrđivati i nekim drugim dokaznim sredstvima.

Ako se radi o materijalnoj šteti nastaloj izvršenjem nekog imovinskog krivičnog dela (npr. krađa, teška krađa, razbojništvo, prevara itd.) ili krivičnog dela protiv privrede (npr. zloupotreba položaja odgovornog lica, poreska utaja, itd.) ili krivičnog dela protiv službene dužnosti (npr. zloupotreba službenog položaja, nesavestan rad u službi i dr.) kod kojih iznos pribavljene protivpravne imovinske koristi predstavlja i bitno obeležje krivičnog dela, teret dokazivanja tih tačnih iznosa je na tužiocu koji će to dokazivati između ostalog i ekonomsko-finansijskim veštačenjem ili ekonomskim veštačenjem vrednosti robe, stvari, usluga. U tom slučaju, oštećeni izvršenjem krivičnog dela može opredeliti svoj imovinskopravni zahtev prema rezultatima veštačenja obavljenim po naredbi (ako je data u fazi istrage kada je tužilac organ postupka) ili predlogu (ako je dat na glavnom pretresu kada je tužilac stranka) tužioca. Ukoliko pak oštećeni smatra da je pored toga pretrpeo i štetu u većem obimu od protivpravne imovinske koristi koju je pribavio okrivljeni, primera radi kod teške krađe, pored oduzetog novca iz kase prodavnice koja je obijena, oštećeni je pretrpeo i materijalnu štetu usled oštećenja na ulaznim vratima, obijanja kase, polomljenog inventara i slično, može predložiti ekonomsko veštačenje na okolnost vrednosti uništenih ili oštećenih stvari i svoj imovinskopravni zahtev opredeliti i u pogledu tog iznosa. U takvoj situaciji, sud načelno ne bi imao razloga da ne odluči meritorno, da u celosti ili delimično dosudi imovinskopravni zahtev, ali, ukoliko se oštećeni drži pasivno u pogledu dokazivanja, a potražuje iznose koji premašuju utvrđenu visinu pribavljene protivpravne imovinske koristi, sud bi s osnovom oštećenog za taj deo imovinskopravnog zahteva uputio na parnicu jer je teret dokazivanja tih činjenica na oštećenom. Da bi uspeo sa imovinskopravnim zahtevom, oštećeni treba da dokaže kako osnov potraživanja (što najčešće nije sporno ako je doneta osuđujuća krivična presuda) ali i visinu potraživanja.

Zbog specifičnosti vrste nematerijalne štete, njeno dokazivanje, ali i odlučivanje po pitanju dosuđivanja visine, se razlikuje u odnosu na materijalnu. Shodno čl. 155 Zakona o obligacionim odnosima (u daljem tekstu: ZOO, 2020) šteta je umanjeno nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist), kao i nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta). Čl. 200 ZOO

predviđa vidove nematerijalne štete pa je propisano da će sud za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu.

Izvršenjem krivičnog dela pored materijalne ili nezavisno od nje odnosno i u njenom odsustvu, za oštećenog može nastupiti neki od vidova nematerijalne štete. Takva šteta se pre svega javlja kao (jedna od) posledica izvršenja krivičnih dela protiv života i tela (npr. ubistvo, teško ubistvo, laka ili teška telesna povreda i dr.), krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (otmica, prinuda, ugrožavanje sigurnosti, proganjanje i dr.), krivičnih dela protiv časti i ugleda (npr. uvreda), krivičnih dela protiv polnih sloboda (silovanje, obljuba sa detetom, obljuba nad nemoćnim licem, navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama i dr.) i drugih, ali može nastati i kod nekih oblika imovinskih krivičnih dela npr. razbojništvo, razbojnička krađa, teška krađa, kod krivičnih dela protiv zdravlja ljudi, protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, protiv bezbednosti javnog saobraćaja i drugih.

Za utvrđivanje nematerijalne štete je na prvom mestu neophodno ispitati lice koje je tu štetu pretrpelo - oštećenog i to na one okolnosti u pogledu kojih je opredeljen imovinskopравни zahtev, eventualno pribaviti medicinsku dokumentaciju, pa u zavisnosti od vida nematerijalne štete, po predlogu oštećenog, odrediti određenu vrstu veštačenja. To ne mora nužno da podrazumeva novo veštačenje kakvo već nije rađeno u predmetnom postupku, već je moguće da se samo postavljanjem dodatnih pitanja ili dopunskih zadataka veštaku od strane oštećenog utvrde relevantne činjenice. Na primer, za potrebe krivičnog postupka koji se vodi zbog izvršenja krivičnog dela ubistvo u pokušaju (čl. 113 u vezi sa čl. 30 Krivičnog zakonika) svakako je bilo određeno sudskomedicinsko veštačenje na okolnost vrste i kvalifikacije povreda koje je oštećeni zadobio, pa je oštećeni ili njegov punomoćnik ovlašćen da istom veštaku zatraži da opredeli stepen i dužinu trajanja fizičkih bolova koje je tom prilikom oštećeni pretrpeo, kao i eventualnu naruženost i umanjjenje životne aktivnosti kao posledice povređivanja. Takođe, u opisanoj situaciji, oštećeni je ovlašćen da predloži da se izvrši i novo veštačenje na iste okolnosti s tim da se veštačenje poveri veštaku neke uže medicinske specijalnosti ukoliko se radi o specifičnim povredama, npr. oftalmologu na okolnost stepena oštećenja vida ukoliko je pretrpeo povredu oka, zatim veštaku maksilofacijalne hirurгуje ukoliko se

radi o povredama lica i vilice, otorinolaringologu na okolnost oštećenja sluha ukoliko je bilo povrede uha i slično. Istovremeno, povrede koje je oštećeni pretrpeo sa sobom nose i određeni strah, pa oštećeni koji je zainteresovan za ostvarivanje naknade ovog vida nematerijalne štete može predložiti neuropsihijatrijsko veštačenje na okolnost intenziteta i dužine trajanja pretrpljenog straha. Strah se opredeljuje kao primarni - nastao usled ugrožavajuće situacije i sekundarni strah - koji se vezuje za težinu povrede i vreme trajanja lečenja odnosno oporavka, a nekad i tercijarni tzv. pozni strah. Treba naglasiti da citirana odredba čl. 200 ZOO kao vid nematerijalne štete ne predviđa faktičko postojanje naruženosti ili umanjivanja životne aktivnosti čije se postojanje utvrđuje sudskomedicinskim veštačenjem, već nematerijalnu štetu predstavljaju *duševni bolovi* usled te naruženosti i/ili umanjivanja životne aktivnosti. U tom smislu, za utvrđivanje osnovanosti imovinskopravnog zahteva za ove vidove štete, nije dovoljno samo sudskomedicinsko veštačenje, već je neophodno da se izvrši neuropsihijatrijsko veštačenje na okolnost stepena ovih duševnih bolova.

Primer iz prakse, izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu (anonimizirano):

Na osnovu čl. 258 st. 4 ZKP-a delimično se dosuđuje imovinskopravni zahtev pa se obavezuju okrivljeni AA i BB da oštećenom VV solidarno isplate naknadu nematerijalne štete.

Naknada štete oštećenima nesporno pripada jer je ista nastala krivicom ovde okrivljenih, pa u tom smislu osnov potraživanja nije sporan. Visinu potraživanja, sud je utvrdio na osnovu iskaza oštećenih, medicinske dokumentacije i nalaza veštaka koje sve nalaze sud u celosti prihvata kao stručne, jasne, sačinjene na osnovu medicinske dokumentacije i neposrednog pregleda oštećenih, a u skladu sa pravilima nauke i struke.

Pa je tako na osnovu nalaza i mišljenja prof dr ĐĐ od 14.07.2022. i neuropsihijatrijskog veštačenja za oštećenog prof dr ŽŽ od 20.07.2022. godine, sud utvrdio da je oštećeni VV trpeo bolove visokog intenziteta 8-9 stepeni (na skali od 0-10) koji su se smanjivali pa zatim opet povećali na 9 i kasnije smanjivali, da je trpeo primarni strah 8-9 stepeni (na skali od 0-10) i sekundarni strah 7-8 stepeni kao i tercijarni tzv pozni strah, da je pretrpeo umanjivanje životne aktivnosti (UŽA) 5% zbog čega trpi duševne bolove lakog stepena a da nije zaostala naruženost. Iako je

veštak prof.dr MM na glavnom pretresu od 30.01.2023.godine na pitanje punomoćnika ovog oštećenog naveo da su, imajući u vidu karakteristike ožiljaka kod oštećenih kao i njihovu lokalizaciju, iste dovele do naruženosti lakog stepena kod sve trojice oštećenih, sud je za oštećenog VV utvrdio da nije nastupila nematerijalna šteta po ovom vidu, s obzirom da je u čl. 200 Zakona o obligacionim odnosima predviđena nematerijalna šteta zbog duševnih bolova zbog naruženosti (a ne zbog samog eventualnog postojanja ožiljaka - naruženosti), a veštak prof. dr ŽŽ koja je sačinila neuropsihijatrijski nalaz za oštećenog po tom osnovu, nije utvrdila postojanje ovih duševnih bolova. Uzimajući u obzir sudsku praksu u ovoj oblasti, sud je dosudio oštećenom VV, na ime fizičkih bolova iznos od 270.000,00 dinara, na ime pretrpljenog straha iznos od 300.000,00 dinara i na ime duševnih bolova zbog umanjenja životne aktivnosti iznos od 150.000,00 dinara, ukupno iznos od 720.000,00 dinara, dok ga je preko dosuđenog a do zatraženog iznosa od 2.500.000,00 dinara uputio na parnicu. Oštećeni nije potraživao zakonsku zateznu kamatu na iznos naknade nematerijalne štete, pa je sud nije ni dosudio.

U vezi sa navedenim primerom, interesantno je ukazati da iako je odredbom čl. 117 ZKP-a propisano da veštačenje određuje organ postupka, shodno čl. 50 ZKP-a, kako je navedeno, oštećeni ima pravo da dostavlja dokaze na okolnost osnovanosti imovinskopravnog zahteva, pa je u tom smislu ovlašćen ne samo da predloži da sud odredi veštačenja na navedene okolnosti već i da ih sam zatraži od sudskog veštaka pa izrađen nalaz i mišljenje dostavi sudu, odnosno takav dokaz ne bi bio nezakonit jer isti predstavlja dokaz koji oštećeni dostavlja na okolnost *visine* pretrpljene nematerijalne štete, dok se povrede oštećenog kao i mehanizam povređivanja utvrđuju na osnovu medicinske dokumentacije i sudskomedicinskog nalaza veštaka koga je u skladu sa čl. 117 ZKP-a odredio organ postupka.

Specifičan vid naknade nematerijalne štete koji nastaje kao posledica npr. krivičnog dela ubistvo (čl. 113), dakle kod svršenog oblika ovog krivičnog dela, su duševni bolovi zbog smrti bliskog lica. U ovakvoj situaciji svojstvo oštećenog u krivičnom postupku ima bliski srodnik pokojnog oštećenog. Za utvrđivanje ovog vida nematerijalne štete nije neophodno neuropsihijatrijsko veštačenje, mada se svakako ne isključuje. Za odluku o ovako opredeljenom imovinskopravnom zahtevu moguće je da sud utvrdi relevantne činjenice iz iskaza oštećenog. Kod

ovog krivičnog dela može se zahtevati i naknada materijalne štete koja se pak dokazuje pisanom dokumentacijom ili drugim dokazima.

Primer iz prakse, izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu (anonimizirano):

Na osnovu čl. 258 st. 4 ZKP-a obavezuje se okrivljeni AA da oštećenoj BB, na ime naknade materijalne štete na ime uobičajenih troškova sahrane pok. VV isplati iznos od 161.041,00 dinara, sa zakonskom zateznom kamatom počev od 01.01.2020. godine pa do isplate, kao i na ime nematerijalne štete štete zbog duševnih bolova zbog smrti bliskog lica isplati iznos od 3.000.000,00 dinara sa zakonskom zateznom kamatom od presuđenja do isplate, u roku od mesec dana od pravosnažnosti presude, pod pretnjom izvršenja, dok se oštećena BB sa viškom imovinskopravnog zahteva preko dosuđenih 3.000.000,00 dinara do zatraženih 100.000,00 evra upućuje na parnicu.

U vezi sa iskazom oštećene BB, a na osnovu iskaza veštaka prof. dr GG, sud je utvrdio da, imajući u vidu da se radi o gubitku deteta što po svim skalama u svetu predstavlja stresni događaja 1. ranga, a sa druge strane imajući u vidu i način gubitka deteta (ubistvo) roditelj odnosno majka oštećena BB trpi i trepeće duševne bolove najjačeg mogućeg intenziteta koji će vremenom u izvesnoj meri možda gubiti na intenzitetu, a možda se pojačavati odnosno ostati na istom nivou jer ne postoji veći. Van svake sumnje minimalno 6 meseci pa sve do 2 godine nakon događaja, ovaj intenzitet duševnih bolova bi bio jakog stepena, u daljem toku bi mogao da bude srednjeg, ali nikada da dostigne stepen blagog ili da se izgubi. Činjenica da je otac pok. oštećene - suprug oštećene BB preminuo nepunih godinu dana nakon gubitka ćerke, faktor je koji je nesumnjivo dodatno doprineo produbljivanju duševnih bolova imajući u vidu da su imali skladne porodične odnose i međusobno poverenje i emocionalnu bliskost, ali sam gubitak deteta na ovakav način dovodi do duševnih bolova najvećeg mogućeg intenziteta. Gubitak deteta se ne može ni izraziti ni nadomestiti bilo kojim novčanim iznosom, ali imajući u vidu sve napred navedene okolnosti i činjenice koje su utvrđene iz iskaza oštećene BB i veštaka neuropsihijatra, te sudsku praksu po ovom obligacionopravnom pitanju, sud nalazi da pravičnu nadoknadu za duševne bolove zbog smrti bliskog lica predstavlja iznos od 3.000.000,00 dinara. Sud je obavezao okrivljenog da oštećenoj po tom osnovu isplati taj iznos, a na dosuđeni iznos je

dosudio i zakonsku zateznu kamatu počev od 24.03.2021. godine, odnosno od dana presuđenja, pa do isplate, shodno čl. 277. st. 1. ZOO. Kako je u Republici Srbiji dinar sredstvo plaćanja, to je sud iznos pravične naknade nematerijalne štete odredio u dinarima, a oštećenu je sa viškom imovinskopravnog zahteva preko dosuđenih 3.000.000,00 dinara do zatraženih 100.000,00 evra uputio na parnicu.

U pogledu naknade materijalne štete, sud je u celosti usvojio imovinskopravni zahtev oštećene BB. S obzirom da je materijalna šteta u vidu troškova sahrane nastala kao direktna posledica protivpravnih radnji okrivljenog isti je obavezan da nadoknadi troškove pogrebne opreme i ispraćaja pokojne oštećene koje su snosili njeni roditelji, u iznosu od 154.221,00 dinara po specifikaciji - računu JKP "LL" br.19-RN011-13581 od 31.12.2019.godine, i troškove prevoza van zemlje u iznosu od 6.820,00 dinara po računu JKP "LL" br.19-RN011-13582 od 31.12.2019.godine, ukupno 161.041,00 dinar, sa zakonskom zateznom kamatom počev od 01.01.2020.godine pa do isplate. Kako se radi o materijalnoj šteti koja je nastala plaćanjem navedenih računa dana 31.12.2019.godine, to oštećenoj pripada i zakonska zatezna kamata od narednog dana u odnosu na dan kada je šteta nastala.

Kao posledica krivičnog dela protiv polne slobode, pored nematerijalne štete u vidu pretrpljenog fizičkog bola, straha, eventualno duševnih bolova zbog naruženosti i umanjenja životne aktivnosti (kod težih oblika izvršenja, kvalifikovanih nastupanjem teških telesnih povreda), najčešće, gotovo neizostavno, zaostaju i duševni bolovi zbog povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti. Za dokazivanje ovog vida štete relevantno je veštačenje psihijatrijske i sudskopsihološke struke, ali i sam iskaz oštećenog lica. Ukoliko se radi o detetu ili maloletniku kao oštećenom licu, najčešće se svakako određuje neuropsihijatrijsko veštačenje, obično timsko, kombinovano sa akcentom na stručnjaku iz oblasti dečije (adolescentske) sudske psihologije i psihijatrije koje pre svega koristi sudu da utvrdi da li je to lice spram uzrasta, okolnosti događaja i ličnih svojstava sklono konfabulacijama (izmišljanju, preuveličavanju, laganju), eventualno podložno manipulaciji od strane trećih zainteresovanih lica i slično ili je pak sposobno da da verodostojan iskaz. Postavljanjem pitanja i dopunskim zadacima, lako i jednostavno se mogu obezbediti i dokazi na okolnost pretrpljene nematerijalne štete. Zbog prirode ovih krivičnih dela koja nužno spoljnom svetu izlažu najintimnija i bolna osećanja i sećanja oštećenih, sud ispitivanje sprovodi sa naročitom pažnjom uz

uvažavanje svih prava ličnosti i zaštitu privatnosti (uobičajeno je isključenje javnosti sa suđenja), ali i svakako vodeći računa o pravima okrivljenog na odbranu.

Primer iz prakse, izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu (anonimizirano):

Na osnovu čl. 258 st. 4 ZKP-a obavezan je okrivljeni AA da mlt. oštećenoj BB na ime naknade nematerijalne štete zbog duševnih bolova zbog povrede ljudskog dostojanstva isplati iznos od 500.000,00 dinara, u roku od mesec dana od pravosnažnosti presude, pod pretnjom izvršenja, dok je preko dosuđenih 500.000,00 dinara pa do zatraženih 5.000.000,00 dinara oštećena sa viškom imovinskopravnog zahteva upućena na parnicu.

Sud je iz iskaza mal. oštećene BB, a ceneći i nalaz i mišljenje tima veštaka Kliničkog centra Vojvodine kao i iskaza dr GG, utvrdio da su reakcije devojčice kako u školskoj sredini, tako i u hraniteljskoj porodici, duboko određene sa nekoliko ozbiljnih traumatizacija. Prva predstavlja same događaje, ukoliko sud prihvati da su joj se dogodili, druga predstavlja izmeštanje iz porodice porekla, kao i uskraćivanje kontakata sa roditeljima, i treća, koja predstavlja stigmatizaciju u školskom i vršnjačkom kolektivu, gde su deca upoznata sa onim što joj se dogodilo. Posledice ovakvih događaja u ovom životnom periodu, mogu biti neposredne, kada registrujemo različite oblike maladaptivnog ponašanja, moguće seksualizovano ponašanje, izražavanje otpora i bunta na različite načine. Dugoročne posledice, ovakvih oblika seksualnog zlostavljanja, su višedecenijske i kako je navedeno u osnovnom nalazu, kod devojčice se mogu javiti i različiti problemi na nivou mentalnog funkcionisanja, emotivno-partnerskog funkcionisanja, uspostavljanje stabilnih životnih obrazaca i navika u socijalnom funkcionisanju. Njeni dobri intelektualni kapaciteti za ovu devojčicu mogu u perspektivi predstavljati upravo rezilijentni faktor, odnosno, pomoći joj da uz odgovarajući psihoterapijski tretman i uslove života ne razvije kasne posledice seksualnog zlostavljanja. U momentu kada je mlt. oštećena veštačena, ona je bila tek nekoliko meseci smeštena u hraniteljsku porodicu, proces adaptacije na tu porodicu nije bio završen, ali joj je upravo ta porodica omogućila određenu sigurnost i stabilnost, na nivou njenog životnog funkcionisanja. U situaciji veštačenja, registrovane su blaže reaktivne smetnje u odnosu na same predmetne

događaje, ali i patnja devojčice zbog raspada biološke porodice, i nedostatka kontakta sa roditeljima i braćom i sestrama. Sve ovo je veštaka opredelilo da zaključi da je devojčica u tom periodu trpela duševne bolove srednjeg stepena, a o daljem toku i predikciji budućih duševnih bolova nije mogla da se izjasni.

Ljudsko dostojanstvo spada u korpus *prava ličnosti* čija je zaštita predviđena Zakonom o obligacionim odnosima u vidu naknade nematerijalne štete usled povrede ovih prava. Sud je utvrdio da je mlt. oštećena u dužem vremenskom periodu trpela duševne bolove izazvane kontinuiranim ponavljanjem radnji izvršenja krivičnih dela koje je okrivljeni prema njoj preduzimao u cilju zadovoljenja svog polnog nagona. O stepenu tih duševnih bolova najbolje govori činjenica da se mal. oštećena upravo zbog straha, stida i osude okoline nikom nije obratila za pomoć više od godinu dana. Sud je njen iskaz i držanje u toku postupka u celosti prihvatio kao iskreno. Ljudsko dostojanstvo svaki čovek pa tako i svako dete stiće samim rođenjem, bez obzira na pol, rasu, nacionalnu pripadnost i niko nema pravo da mu ga oduzima niti povređuje, a seksualno nasilje je jedan od najtežih vidova narušavanja ljudskog dostojanstva koje stvara zastrašujuću, neprijateljsku, ponižavajuću atmosferu do koje je dovelo ponašanje okrivljenog i očigledno objektivna nemoć maloletne oštećene da ga u tome spreči, suprotstavi se ili nekome ranije prijavi.

Kako se za razliku od materijalne štete, visina nematerijalne ne može precizno utvrditi, sud prilikom određivanja iznosa koji će dosuditi primenjuje odredbu čl. 232 ZPP kojom je propisano da ako se utvrdi da stranci pripada pravo na naknadu štete, na novčani iznos ili na zamenljivu stvar, a visina iznosa, odnosno količina stvari ne može da se utvrdi ili bi mogla da se utvrdi samo sa nesrazmernim teškoćama, sud će visinu novčanog iznosa, odnosno količinu zamenljivih stvari da odredi po slobodnoj oceni. Visina se određuje ocenom svih relevantnih okolnosti koje se odnose na specifičan slučaj, ali svakako primenom odredbe čl. 200 st. 2 ZOO kojom je propisano da će sud prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Time što se u okviru krivičnog postupka meritorno odluči o imovinskopравnom zahtevu, ostvaruje se više proklamovanih ciljeva kao

što su zahtevi za efikasnim suđenjem u širem smislu, predupređuje se povreda prava na suđenje u razumnom roku, racionalizuje trošenje budžetskih sredstava koja bi se ispaćivala u vidu naknade štete zbog suđenja van razumnog roka, a kao najznačajnije, ovakvim postupanjem krivičnog suda oštećeni realizuje pravo na delotvorni pravni lek (čl. 13 Konvencije o ljudskim pravima) i pruža mu se brza pravna zaštita. Pored navedenog, iskazuje se i dodatna briga jer se oštećeno lice ne izlaže sekundarnoj viktimizaciji odnosno ponovnom preživljavanju stresnih događaja s obzirom da se već u krivičnom postupku okončavaju svi potencijalni sudski postupci kroz koje bi oštećeni, u nameri da zadovolji svoja zakonom i Ustavom priznata prava, morao da prođe.

Ova obaveza zaštite prava i interesa oštećenih nije samo na sudu, već aktivnu ulogu u tome treba da uzmu i advokati kada postupaju u svojstvu punomoćnika oštećenih na način da postave i opredele imovinskopравни zahtev u krivičnom postupku i predlažu dokaze u cilju utvrđivanja osnovanosti, a ne da se drže pasivno i isti kasnije potražuju u parnici. Takođe se u tom pravcu javlja kao značajna i uloga tužioca kada pregovara o zaključenju sporazuma o priznanju krivičnog dela, na način da iako ZKP ne predviđa kao obavezni element sporazuma, insistira da se tim sporazumom obuhvati i rešavanje imovinskopavnog zahteva.

PROPISI

Krivični zakonik (2024), Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024.

Zakon o obligacionim odnosima (2020), Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, Službeni list SRJ, br. 31/93, Službeni list SCG, br. 1/2003 – Ustavna povelja i Službeni glasnik RS, br. 18/2020.

Zakon o parničnom postupku (2023), br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014, 87/2018, 18/2020 i 10/2023 - dr. zakon.

Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (2023), Službeni glasnik RS, br. 40/2015 i 92/2023.

Zakonik krivičnom postupku (2021), Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.

© 2025 by authors

Ovaj rad se objavljuje pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)